

XII. Závěr

V této práci jsme se snažili popsat hlavní mezinárodní dokumenty, které se týkají rodičovské zodpovědnosti a vztahů mezi rodiči a dětmi. Jelikož unifikace práva v oblasti hmotného práva rodinného není mnohdy považována za proveditelnou, tyto mezinárodní dokumenty většinou upravují tuto problematiku v oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního. Do předmětu úpravy náleží mezinárodní příslušnost soudů rozhodující věci týkající se rodičovské zodpovědnosti, kolizní normy a uznání a výkon rozhodnutí týkajících se rodičovské zodpovědnosti.

Hlavní aktivita v normotvorbě týkající se vztahů mezi rodiči a dětmi je v současné době vyvíjena především na poli Evropské unie. A to v souladu s jejím cílem harmonizovat právní předpisy svých členských států. Dalšími organizacemi, jež vyvíjí činnost v oblasti práva týkajícího se výchovy a výživy, stejně jako mezinárodních únosů dětí, jsou Haagská konference mezinárodního práva soukromého a Rada Evropy. Tyto instituce vytvořily každá řadu dokumentů, jejichž oblast působnosti se často překrývá.

Z tohoto důvodu je třeba věnovat dostatečnou pozornost tzv. odpojovacím klauzulím, které jsou často obsaženy v závěrečných ustanoveních těchto právních předpisů. S jejich pomocí dojde k určení právního předpisu, který je třeba aplikovat přednostně na daný právní vztah. Teprve v případě, že by v právním předpisu nebyla tato odpojovací klauzule obsažena, použijí se obecná pravidla pro stanovení přednosti mezinárodních právních dokumentů vycházející z Vídeňské úmluvy o smluvním právu, případně,

jedná-li se o předpisy komunitárního práva, v primárním právu Evropského společenství.

Předním hlediskem při rozhodování jakýchkoli otázek týkajících se dítěte musí být zájem dítěte. I když tato premisa nebyla dosud zapracována do českých vnitrostátních právních předpisů, již dnes je třeba, aby soudy při svém rozhodování vycházely z ustanovení článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, která je součástí českého práva, a zájem dítěte kladly na první místo, před zájmy matky a otce dítěte. Lze jen doporučit, aby *de lege ferenda* bylo toto pravidlo zapracováno i do vnitrostátního práva. Toto zajistí vyšší informovanost uživatelů právních norem a dostatečnou aplikaci tohoto pravidla při rozhodování otázek týkajících se dítěte.

De lege ferenda je třeba zamyslet se také nad automatickým udělením rodičovské zodpovědnosti oběma rodičům, tak jak je dosud stanoveno v českém právu. České právo vychází z předpokladu, že rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům, bez ohledu na skutečnost, jsou-li sezdáni nebo ne. Rodičovskou zodpovědnost k dítěti má tak i otec dítěte, který není v okamžiku narození dítěte manželem matky dítěte. Může tak docházet k situacím, kdy z náhodného vztahu po narození dítěte má k dítěti rodičovskou zodpovědnost muž, který se nepodílí na jeho výchově. To může vést k nesnázím, které vznikají ze skutečnosti, že o výchově dítěte rozhoduje také muž, který se ve skutečnosti na jeho výchově nepodílí.

Právo Anglie a Walesu vyřešilo tuto otázku tak, že teprve po uzavření dohody o rodičovské zodpovědnosti mezi matkou a otcem dítěte, pro niž jsou stanoveny formální náležitosti nebo po rozhodnutí soudu o rodičovské

zodpovědnosti ve prospěch otce dítěte, je tato rodičovská zodpovědnost přidělena i otci dítěte, který není v okamžik narození dítěte s matkou dítěte ženat. Nabytí rodičovské zodpovědnosti je umožněno také manželu matky, který ji může získat za stejných předpokladů.

Nejpodstatnějším právním dokumentem týkajícím se vztahů mezi rodiči a dětmi na území převážné části Evropy je nařízení Brusel II bis. Lze konstatovat, že ve srovnání s nařízením Brusel II, jež ho předcházelo, je přínosem a krokem vpřed. Nařízení Brusel II bis rozšiřuje rozsah výrazu rodičovská zodpovědnost a netýká se již pouze rozhodování o rodičovské zodpovědnosti ve spojitosti s rozvodovým řízením rodičů dítěte a pouze ve vztahu k jejich společným dětem. Došlo také k zapracování zvláštních ustanovení týkajících se neoprávněného přemístění nebo zadržení dítěte v jiném členském státě, v jehož rámci byla propracována ustanovení Haagské úmluvy z roku 1980. Tato úmluva se na právní vztahy mezi jednotlivými členskými státy dosud aplikuje, v nařízení Brusel II bis došlo však k upřesnění postupu soudních orgánů států Evropské unie při navrácení dítěte do státu jeho původu tak, aby to odpovídalo specifikům vycházejícím ze zvláštních vztahů mezi členskými státy Evropské unie, v nichž je vytvořen jednotný soudní prostor. V té souvislosti došlo také k odstranění formalit pro uznávání a výkon vykonatelných rozhodnutí přiznávající právo na styk s dítětem a některých vykonatelných rozhodnutí stanovících navrácení dítěte. Tyto změny lze hodnotit jednoznačně jako přínos, jelikož umožňují zlepšení a zjednodušení volného pohybu rozhodnutí v občanských věcech, jimiž jsou v tomto případě věci spadající do oblasti rodinných vztahů a urychlení uplatnění práv rodičů na výchovu dítěte ve všech členských

státech Evropské unie. Došlo tak k odstranění další překážky pro volný pohyb osob uvnitř Evropské unie.

Právo Evropského společenství vychází při určování vztahu osoby se státem, ke kterému má zvláštní vztah z jejího obvyklého bydliště (příléhavěji „obvyklého pobytu“). Navazuje tak na úzus zavedený především v mezinárodních úmluvách Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Lze doporučit, aby tento hraniční určovatel byl zapracován i v připravovaných vnitrostátních předpisech kolizního práva, jak je koneckonců již zamýšleno v návrhu zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Tento hraniční určovatel odpovídá více současným poměrům v Evropě, kdy volný pohyb osob je fenoménem charakterizujícím moderní dobu, v níž obyvatelé nejsou již územně vázáni na stát, jehož jsou státními občany.

Dokumentem, který stanoví normy kolizního práva ve věcech rodičovské zodpovědnosti ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie se v budoucnu stane Haagská úmluva z roku 1996. Tato mezinárodní úmluva vypracovaná Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého je již pro některé státy Evropské unie účinná. Ve většině členských států však dosud neproběhl nutný ratifikační proces, pro tyto členské státy ji tedy nelze použít. Po společném uložení ratifikačních listin k této úmluvě bude výsledkem jednotné právo mezi státy Evropské unie v oblasti kolizních norem týkající se věcí rodičovské zodpovědnosti.

Oblast působnosti Haagské úmluvy z roku 1996 je velmi podobná oblasti působnosti nařízení Brusel II bis. Oba dva nástroje obsahují pravidla pro příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti. Nařízení

Brusel II bis převažuje nad Haagskou úmluvou z roku 1996 ve vztazích mezi členskými státy ve věcech upravených nařízením. Nařízení tedy převažuje ve věcech příslušnosti, uznávání a výkonu.

Vedle nařízení Brusel II bis jsou významnými právními dokumenty, které upravují postup soudů a jiných orgánů v případě neoprávněného přemístění nebo zadržení dítěte Haagská úmluva z roku 1980 a Evropská úmluva z roku 1980. Evropská úmluva z roku 1980 také stanoví pravidla pro uznávání a výkon rozhodnutí o výchově dětí. Nařízení Brusel II bis má však před těmito úmluvami přednost. Při aplikaci obou těchto úmluv je tedy třeba zkoumat vzájemný vztah s nařízením Brusel II bis a zejména v případě Haagské úmluvy z roku 1980 aplikovat zvláštní pravidla, která mají přednost před ustanovením úmluvy. Haagská úmluva z roku 1980 zůstává i nadále právním základem pro navrácení dítěte, a to i ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie.

Významným nedostatkem, který však ztěžuje aplikaci mezinárodních právních dokumentů, je jejich překlad do češtiny. Tento se objevuje i v poslední době, a to i u právních předpisů Evropské unie. Přetrvává nejednotnost právní terminologie a používání právních výrazů, aniž by byly uceleněji zařazeny do právní terminologie používané ve vnitrostátním právu. I přes skutečnost, že právní termíny použité v právních dokumentech Evropské unie jsou vykládány autonomně, zachování zažité terminologie ve vnitrostátním právním řádu je žádoucí. Výsledkem by bylo, že nebude docházet ke zmatení uživatelů těchto právních norem a v konečném důsledku na jejich základě k nesprávnému rozhodování. Je žádoucí, aby nekoncepčnost, se kterou jsou překlady vytvářeny, byla v budoucnu odstraněna.

Seznam literatury

Akoto Augustina, The Commission on European Family Law, *International Family Law Journal*, 2005, s. 23

Bakeš Milan, Vondráčková Pavlína, Mezinárodní únosy dětí, in ed. Wintrová Alena a Dvořák Jan, Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám, s. 27 – 39

Bayraktaroglu Gulum, Harmonization of Private International Law at Different Levels: Communitarization v. International Harmonization, *European Journal of Law Reform*, Vol. V., No. ½, 2003, s. 127 - 172

Beaton Peter, Brussels IIbis Encore, *International Family Law Journal*, 2004, s. 4

Beaton Peter, Newline – Brussels II – The Sequel, *Family Law*, 2004, s. 170 a násl.

Beaton Peter, Review: Guide to Good Practice Under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction Parts I and II, *International Family Law Journal*, 2004

Boele-Woelki Katharina, The European Agenda: an Overview of the Current Situation in the Field of Private International Law and Substantive Law, *International Family Law Journal*, 2006, 148 a násl.

Borrás Allegria, Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgements in Matrimonial Matters (approved by the Council on 28 May 1998), *Official Journal of the European Communities*, C 221/27

Dicey and Morris on The Conflict of Laws, ed. Lawrence Collins, Thirteenth Edition, Sweet & Maxwell, London 2000

Geimer Reinhold, The Brussels Convention – Successful Model and Old-timer, *European Journal of Law Reform* 2002, s. 19 – 35

Haderka Jiří, K problematice institutu rodičovské moci, *Právník*, 3, 1971, s. 183 – 192

Haderka Jiří, Rodičovská zodpovědnost a související otázky od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb., *Právní praxe*, 8, 1998, s. 482 - 495

Harper Mark, Frankle Brett, An English (Law) View of Brussels I and Brussels II, *International Family Law Journal*, 2006, s. 13 a násl.

Haťapka Miloš, K pojmu „obvyklý pobyt“ v mezinárodním práve súkromnom a procesnom, *Justičná revue*, 53, 2001, s. 183 - 188

Holub Milan, Nová Hana, Sladká Hyklová Jana, Zákon o rodině, Komentář a předpisy souvisící, Linde Praha, a. s., Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2007

Hrušáková Milana a kolektiv, Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, komentář, 4. vydání, C. H. Beck, 2009

Kapitán Zdeněk, Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, *Právní fórum* 2005, s. 8

Knapová Jana, Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, *Právní zpravodaj* 2006, s. 10 – 12

Králičková Zdeňka, K problematice občanskoprávních aspektů mezinárodních únosů dětí, *Právní rozhledy*, 2000, 8, s. 335 - 337

Kučera Zdeněk, Mezinárodní právo soukromé, 7. opravené a doplněné vydání, Nakladatelství Doplněk a Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Brno - Plzeň, 2009

Kučera Zdeněk, Střety mezinárodních smluv obsahujících normy mezinárodního práva soukromého a procesního, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 1, 1991, s. 29 – 40

Kučera Zdeněk, Tichý Luboš, Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním: Komentář, Panorama Praha, 1989

Lagarde Paul, Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention, 1998, dostupná na webových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého http://www.hcch.net/index_en.php, na adrese http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943

Lowe Nigel V., The Meaning and Allocation of Parental Responsibility – A Common Lawyer's Perspective, *International Journal of Law, Policy and the Family* 1997, s. 192 – 215

Lowe Nigel, Douglas Gillian, Bromley's Family Law, 10th Edition, Oxford University Press, 2007

Másilko Vilém, Vymáhání výživného v mezinárodním styku, *Socialistické soudnictvo*, 24, 1972, s. 15 – 19

Matinová Jana, Právní ochrana dítěte v rámci Evropské unie, Rigorózní práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009

McEleavy, Brussels II bis: Matrimonial Matters, Parental Responsibility, Child Abduction and Mutual Recognition, *International and Comparative Law Quarterly*, 2004, s. 503 – 518

Meulders-Klein Marie-Therese, The Position of the Father in European Legislation, *International Journal of Law and the Family* 4, 1990, s. 131-153

North Peter, Fawcett J.J., Cheshire and North's Private International Law, 13th Edition, Lexis Nexis Butterworths, 1999 (reprinted 2004)

Pauknerová Monika, Evropské mezinárodní právo soukromé, C.H.Beck, 1. vydání, Praha 2008

Pauknerová Monika, Odpojovací klauzule v mezinárodních smlouvách a v evropském mezinárodním právu soukromém, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 1, 2008, s. 89 – 101

Pauknerová Monika, Přejícná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu, *Jurisprudence*, 1, 2006, s. 57 – 59

Pauknerová Monika, International Conventions and Community Law: Harmony and Conflicts, in ed. Venturini Gabriella, Bariatti Stefania, *Nuovi Strumenti del Diritto Internazionale Privato*, Liber Fausto Pocar, 2009, s. 793 - 808

Pavelková Bronislava, Miesto pobytu dieťaťa, in ed. Wintrová Alena a Dvořák Jan, *Pocita Sentě Radvanové k 80. narodeninám*, s. 389 - 398

Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, Special Commission to Review the Operation of the 1980 Hague Convention (October-November 2006), Briefings, *International Family Law Journal*, 2007, s. 38 a násl.

Pérez-Vera Elisa, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, 1982; dokument dostupný na webových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého http://hcch.e-vision.nl/index_en.php, na adrese <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf> (staženo ke dni 12. března 2009)

Prokopová Alena, Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, 2, s. 259 - 262

Sax Richard, Brussels II Regulation, získáno z webové adresy <http://www.manches.com/practices/family/article.php?id=74> (přístup ke dni 10. června 2009)

Schulz Andrea, The New Brussels II Regulation and the Hague Conventions of 1980 and 1996, *International Family Law Journal*, 2004, s. 22 a násl.

Schulz Andrea, The state of development of uniform law in the field of European and international family and child law, *The European Legal Forum (E)* 6-2007, s. 278-289

Schuz Rhona, The Hague Child Abduction Convention: Family Law and Private International Law, *International and Company Law Quarterly*, 1995, s. 771 – 802

Schuz Rhona, Policy Considerations in Determining the Habitual Residence of a Child and the Relevance of Context, *Journal of Transnational Law and Policy*, 2001-2002, s. 101 – 161

Stone Peter, The Concept of Habitual Residence in Private International Law, *Anglo-American Law Review* 29, 2000, s. 342 - 367

Sutherland Elaine E., Family Law in Europe: from Mutual Recognition and Enforcement to Harmonisation of Substantive Law?, *International Family Law Journal* 2006, s. 164 a násl.

Šínová Renáta, Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, in ed. Wintrová Alena a Dvořák Jan, *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, s. 519 - 528

Veselý Ivan, Haagská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem ze dne 15. 4. 1958, *Socialistická zákonnost*, 9, 1970, s. 531 - 533

Zavadilová M., Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu a mezinárodních smlouvách, disertační práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2007